

عوامل فردی و محیطی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

فریبا صادقی موحد^۱، پرویز مولوی^۲، مهدی صمدزاده^۳، بینا شهباززادگان^{۴*}، کامل یوسفی^۵

۱- استادیار گروه روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ایران

۲- دانشیار گروه روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ایران

۳- متخصص بیماری های اعصاب و روان، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ایران

۴- دانشجوی دکترای آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

۵- پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ایران

* نویسنده مسئول: b.shahbaz@arums.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۲/۸/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۳

چکیده

زمینه: موفقیت تحصیلی دانشجویان از جمله اهداف اساسی برنامه های آموزشی است. دانشجویان به واسطه موفقیت در تحصیل به موقعیتی دست می یابند که از حداکثر نیروی درونی (فردی) و بیرونی (محیطی) خود برای دستیابی به اهداف آموزش عالی استفاده نموده و شرایط لازم برای زندگی اجتماعی موفق را کسب می نمایند. این پژوهش با هدف تعیین عوامل فردی و محیطی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه از نوع مورد شاهد می باشد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل مشتمل بر ۲۰۰ نفر بودند. از طریق مطالعه پرونده های آموزشی دانشجویان، نمرات دو ترم سال تحصیلی ۸۸-۸۹ بدست آمد و برحسب معدل کلاسی، دانشجویان موفق (با معدل بالای ۱۶) و ناموفق (با معدل کمتر از ۱۴) مشخص و با روش نمونه گیری تصادفی ساده ۳۲ نفر برای هر گروه انتخاب شدند. پرسشنامه مشخصات فردی، آزمون هوش ریون بزرگسالان، پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت و تست افسردگی بک در اختیار نمونه ها قرار گرفت. پس از جمع آوری داده ها، اطلاعات وارد نرم افزار آماری SPSS v.19 شده و با روش های آمار توصیفی و تحلیلی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: یافته ها نشان داد که از ۶۴ فرد مورد پژوهش، ۳۴ نفر پسر بودند که از این تعداد ۱۶ نفر (۴۷/۱٪) در گروه موفق و ۱۸ نفر (۵۲/۹٪) در گروه ناموفق قرار داشتند و از بین ۳۰ دختر مورد مطالعه ۱۶ نفر (۵۳/۳٪) در گروه موفق و ۱۴ نفر (۴۶/۷٪) در گروه ناموفق بودند. نتایج نشان داد ارتباط معنی داری بین جنس و تأهل با پیشرفت یا عدم پیشرفت تحصیلی وجود ندارد، ولی بین متغیرهای محل سکونت، معدل دیپلم، اشتغال، بومی بودن، سطح اقتصادی-اجتماعی، عزت نفس، افسردگی و بهره هوشی با پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی داری وجود داشت. به طوری که اکثر دانشجویان دارای پیشرفت تحصیلی بالاتر، ساکن غیرخوابگاه، غیرشاغل و بومی بوده و از معدل دیپلم، سطح اقتصادی اجتماعی، عزت نفس و بهره هوشی بالاتر و از افسردگی کمتری برخوردار بودند ($P < 0.05$).

نتیجه گیری: محل سکونت، معدل دیپلم، اشتغال، بومی بودن، سطح اقتصادی-اجتماعی، عزت نفس، افسردگی و بهره هوشی از جمله عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی می باشند. باید شرایطی در دانشگاه ایجاد کرد تا دانشجویان را از نظر شرایط فردی و محیطی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی شناسایی نموده و اقدامات لازم را برای پیشرفت تحصیلی آنها به عمل آورد.

واژه های کلیدی: عوامل فردی، عوامل محیطی، پیشرفت تحصیلی، دانشجویان پزشکی

مقدمه

که با افت تحصیلی، دانشگاه را به پایان می‌رسانند توانمندی علمی مورد نیاز را به نحو مطلوب کسب نمی‌کنند. بر اساس تحقیقات انجام شده حدود ۱۲ درصد دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی طی تحصیل خود حداقل یک ترم تحصیلی مشروط می‌شوند (۳). که نه تنها می‌تواند دانشجویان را از لحاظ روحی و روانی دچار مشکل نماید بلکه از نظر پیشرفت تحصیلی نیز آنان را در معرض خطر محرومیت از تحصیل قرار داده و موجب خلل در بهره‌برداری مطلوب از اصول علمی برای تربیت نیروی انسانی و مالی و نارضایتی اجتماعی می‌گردد. علاوه بر این، افت تحصیلی دانشجویان علاوه بر اینکه مسائل و مشکلاتی برای خود دانشجو ایجاد می‌کند، زبان‌های فراوانی برای کشور دربر خواهد داشت. همچنین افت تحصیلی می‌تواند سایر رفتارهای منفی را برای افراد به دنبال داشته باشد. تحقیقات نشان می‌دهند که افرادی که دارای افت تحصیلی هستند در سنین بالاتر بیشتر از مواد مخدر استفاده می‌کنند. در یکی از دانشگاه‌های آمریکا تحقیقی روی افرادی که دست به خودکشی زده بودند، نشان داد که شایع‌ترین علت خودکشی آنان شکست در تحصیلات بوده است (۴). بنابراین برای پیشگیری از شکست تحصیلی و بروز آسیب‌های روان‌شناختی متعاقب آن، باید عوامل مؤثر بر افت تحصیلی را شناخت و اثرات آن را کاهش داد. با توجه به اهمیت بررسی عوامل پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن و همچنین با در نظر گرفتن شواهد موجود مبنی بر کاهش پیشرفت تحصیلی در سال‌های اخیر در بین دانشجویان، این مطالعه با هدف تعیین عوامل فردی و محیطی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ انجام گرفت.

روش کار

این تحقیق یک مطالعه موردی - شاهدهی است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ (۲۰۰ نفر) بودند. نحوه انتخاب نمونه‌ها به این صورت بود از طریق مطالعه پرونده‌های آموزشی دانشجویان، نمرات دو ترم سال تحصیلی ۸۹-۸۸ دانشجویان بدست آمد و معدل آنان محاسبه شد. بعد از تقسیم بندی دانشجویان به دو گروه موفق و ناموفق از روی معدل آنان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، نمونه‌ای به حجم ۶۴ نفر (۳۲ نفر برای هر گروه دارای پیشرفت (موفق) و بدون پیشرفت

دانشجویان دارای ویژگی‌های متفاوتی می‌باشند که این ویژگی‌ها بر پیشرفت آنها تاثیر می‌گذارد. پیشرفت عبارت است از رسیدن به هدفی که افراد برای خود در نظر می‌گیرند. در روانشناسی، موفقیت به پاسخ یا عملی گفته می‌شود که به گونه‌ای به هدف برسد. ولی در تعلیم و تربیت و در موقعیت‌های تحصیلی، موفقیت به درجه‌ای از کارایی اطلاق می‌شود که فرد به فراخور توانایی‌هایش به رضایت ناشی از پیشرفت‌های خود رسیده باشد. در مقابل موفقیت تحصیلی اصطلاح افت تحصیلی نیز مطرح می‌شود که می‌توان آن را عدم موفقیت در تحصیل، وقوع ترک تحصیل، تکرار دروس، کیفیت پایین تحصیلات و آموخته‌های متعلم در مقایسه با آنچه باید باشد، کسب محفوظات به جای معلومات که در اندک زمانی به فراموشی سپرده می‌شود، نرسیدن نظام آموزشی به اهداف اصیل خود، و حتی بیکاری فارغ‌التحصیلان یک مرکز آموزشی یا عدم تناسب تحصیلات آنان با نیازهای کاری و شغلی در جامعه نامید (۱).

با رویکردی جامع می‌توان عوامل مؤثر بر پیشرفت یا عدم پیشرفت (افت) تحصیلی را در قالب دو دسته عوامل فردی و محیطی مطرح و بررسی کرد. مؤلفه‌هایی نظیر جنسیت، وضعیت تأهل، پیشینه تحصیلی، عزت نفس، اضطراب، افسردگی، هوش، ذیل عنوان عوامل فردی قرار می‌گیرند. عوامل محیطی، شرایط و زمینه‌های خانوادگی، اجتماعی و محیطی اثرگذار بر پیشرفت یا عدم پیشرفت تحصیلی دانشجویان است که از این دسته می‌توان به وضعیت اجتماعی - اقتصادی، وضعیت سکونت، اشتغال و امکانات رفاهی اشاره نمود. واقعیت آن است که این عوامل و متغیرها چنان در هم تنیده‌اند و با یکدیگر کنش متقابل دارند که تعیین سهم هر یک به راحتی امکانپذیر نیست، با وجود این تحقیقات نشان می‌دهند که در بین این عوامل، عوامل آموزشی و فردی با ماهیت شناختی و اجتماعی، بیشترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی دارند (۲).

دوران تحصیل دانشگاهی برای بسیاری از دانشجویان، به ویژه دانشجویان پزشکی، ممکن است همراه با خطرات و آسیب‌های جدی باشد. افسردگی، اضطراب، استرس‌های شدید، تغییر در سبک زندگی، مشکلات شغلی، احساس بدرفتاری از سوی دست‌اندرکاران آموزشی و اجرایی در دانشگاه و ...، از جمله عواملی هستند که می‌توانند در بروز آسیب‌های روانشناختی و به تبع آن افت عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر باشند. از طرفی دانش‌آموختگانی

است. نجف زارع ضریب پایایی این پرسشنامه را در تحقیقات ۰/۷۹ گزارش کرده است (۶). تست افسردگی بک^۳ که یکی از معتبرترین و رایج ترین آزمون های افسردگی است. این پرسشنامه که شامل ۲۱ سوال است، به منظور سنجش بازخوردها و نشانه های بیماران افسرده ساخته شده و ماده های آن اساساً بر مبنای مشاهده و تلخیص نگرش ها و نشانه های متداول در میان بیماران روانی افسرده تهیه شده اند. این مقیاس، درجات مختلف افسردگی را از خفیف تا بسیار شدید تعیین می کند و دامنه نمرات آن از حداقل صفر تا حداکثر ۶۳ است.

در ایران پژوهش های مختلفی انجام گرفته که به اندازه گیری ویژگی های روان سنجی این ابزار پرداخته اند که از بین آنها می توان به پژوهش آخوش در سال ۱۳۷۷ اشاره کرد که ضریب پایایی آن را در ایران ۰/۷۸ به دست آوردند (۷).

پس از جمع آوری داده ها، اطلاعات وارد نرم افزار آماری SPSS v.19 شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تحلیل داده ها از آمار توصیفی و تحلیلی (آزمون کای دو) استفاده گردید.

یافته ها

یافته ها نشان داد که از ۶۴ فرد شرکت کننده در پژوهش، ۳۴ نفر پسر و از این تعداد ۱۶ نفر (۴۷/۱٪) در گروه موفق و ۱۸ نفر (۵۲/۹٪) در گروه ناموفق قرار داشتند و ۳۰ نفر دختر که ۱۶ نفر (۵۳/۳٪) در گروه موفق و ۱۴ نفر (۴۶/۷٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. یافته ها نشان داد پیشرفت تحصیلی دانشجویان پسر و دختر برابری نتایج جنسیت دانشجویان با موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی آنان ارتباط ندارد ($p > 0/05$).

۳۵ نفر از افراد مورد پژوهش مجرد بودند که از این تعداد ۱۸ نفر (۵۱/۴٪) در گروه موفق و ۱۷ نفر (۴۸/۶٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. همچنین ۲۹ نفر متأهل بودند که ۱۴ نفر (۴۸/۳٪) در گروه موفق و ۱۵ نفر (۵۱/۷٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. آزمون کای دو ارتباط معناداری را بین موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی دانشجویان با وضعیت تأهل آنان نشان نداد. ($p > 0/05$).

از ۶۴ فرد مورد پژوهش ۳۶ نفر ساکن خوابگاه بودند که ۱۰ نفر (۲۷/۵٪) در گروه موفق و ۲۶ نفر (۷۲/۲٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. بیشتر شرکت کنندگان در

تحصیلی (دارای افت یا ناموفق) انتخاب گردید. بدین صورت که دانشجویان با معدل کمتر از ۱۴ به عنوان دانشجویان ناموفق و دانشجویان با معدل ۱۶ و بالاتر به عنوان دانشجویان موفق در نظر گرفته شدند. لازم به ذکر است که قبل از انجام مطالعه از نمونه آماری رضایت نامه آگاهانه شرکت در تحقیق بر اساس کمیته اخلاق شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل اخذ گردید.

برای جمع آوری داده ها از ابزارهای زیر استفاده شد: پرسشنامه مشخصات فردی که در برگزیده مشخصات فردی و اجتماعی دانشجویان مانند سن، معدل دیپلم، سکونت در خوابگاه، وضعیت تاهل، جنسیت و سطح اقتصادی و اجتماعی می باشد.

آزمون هوش ریون^۱ بزرگسالان که یکی از آزمون های معتبر غیر کلامی و نایسته به فرهنگ است که هوش عمومی را اندازه می گیرد و در سال ۱۹۳۸ توسط ریون ساخته شده است. از ۶۰ طرح تشکیل یافته که شامل پنج سری بوده و هر سری دارای ۱۲ ماده است. روایی و پایایی این آزمون در کشورهای مختلف مورد آزمون قرار گرفته و در ایران نیز یکی از آزمون های اندازه گیری هوش است. نحوه نمره گذاری آن به این شکل است که سطح نرمال، یک انحراف معیار بالا و پایین میانگین ۱۱۵-۸۵ است که ۶۸ درصد افراد جامعه از این مقدار هوش برخوردارند. سطح بالاتر از نرمال شامل یک انحراف معیار بالای میانگین ۱۳۰-۱۱۵ می باشد که ۱۳ درصد افراد از این مقدار هوش برخوردارند و سطح باهوش شامل دو انحراف معیار بالاتر از میانگین بالاتر از ۱۳۰ که ۲/۵ درصد افراد جامعه دارای چنین هوشی هستند.

طاهری در سال ۱۳۷۳ در هنجاریابی آزمون ریون در گروه دانشجویان دانشگاه شیراز از طریق بازآزمایی و آلفای کرونباخ، ضرایب پایایی را به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۸۷ گزارش کرد (۵).

پرسش نامه عزت نفس کوپر اسمیت^۲ ۵۸ سوال دارد که به سنجش و ارزیابی احساسات آزمودنی ها در مورد خودشان می پردازد و ۸ سوال آن دروغ سنج است. نمره گذاری آن به این شکل است که نمره عزت نفس پایین بین ۱۲-۰، نسبتاً پایین بین ۲۴-۱۳، نسبتاً بالا بین ۳۵-۲۵ و عزت نفس بالا بین ۵۰-۳۶ قرار می گیرد.

در بررسی هایی که در ایران و خارج انجام گردیده معلوم شده که این آزمون از روایی و پایایی قابل قبولی برخوردار

3. Beck Depression Inventory –BDI

1. Raven IQ Test

2. Cooper Smith self steem scale

بودند که از این تعداد ۱۸ نفر (۹۴/۷٪) در گروه موفق و ۱ نفر (۵/۳٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. بر اساس آزمون کای دو موفقیت تحصیلی دانشجویان با وضعیت اجتماعی - اقتصادی آنان ارتباط دارد ($p < 0/05$) و دانشجویان با وضعیت اجتماعی - اقتصادی بالا موفقیت بیشتری دارند. از نظر وضعیت تحصیلی، ۲۴ نفر دارای معدل دیپلم کمتر از ۱۶ بودند که ۳ نفر (۱۲/۵٪) در گروه موفق و ۲۱ نفر (۸۷/۵٪) در گروه ناموفق قرار داشتند و ۴۰ نفر دارای معدل بیشتر از ۱۶ بودند که ۲۹ نفر (۷۲/۵٪) در گروه موفق و ۱۱ نفر (۲۷/۵٪) در گروه ناموفق قرار داشتند. نتیجه آزمون کای دو نشان داد که بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان با معدل دیپلم ارتباط معنی دار وجود دارد ($p = 0/012$)

نتایج مربوط به عزت نفس دانشجویان نشان داد که بیشتر آنها از عزت نفس بالایی برخوردار هستند. آزمون کای دو نشان داد که بین نمره عزت نفس دانشجویان و وضعیت پیشرفت تحصیلی آنها ارتباط معنی دار وجود دارد ($p < 0/05$) (جدول ۱)

مطالعه را (۴۵ نفر) افراد غیر شاغل تشکیل می دادند که از این تعداد ۲۸ نفر، (۶۲/۲٪) در گروه موفق و ۱۷ نفر (۳۷/۸٪) در گروه ناموفق قرار داشتند.

۳۳ نفر از دانشجویان مورد مطالعه غیربومی بودند که از این تعداد ۱۱ نفر (۳۳/۳٪) در گروه موفق و ۲۲ نفر (۶۶/۷٪) در گروه ناموفق قرار داشتند و از ۳۱ نفر دانشجوی بومی، ۲۱ نفر (۶۷/۷٪) متعلق به گروه موفق و ۱۰ نفر (۳۲/۲٪) متعلق به گروه ناموفق بودند. آزمون آماری کای دو نشان داد که موفقیت تحصیلی دانشجویان با محل سکونت آنان ارتباط دارد ($p < 0/05$) و دانشجویان بومی موفقیت تحصیلی بیشتری دارند.

از نظر وضعیت اجتماعی - اقتصادی، ۲۲ نفر دارای سطح اقتصادی - اجتماعی پایین بودند که از این تعداد ۳ نفر (۱۳/۶٪) در گروه موفق و ۱۹ نفر (۸۶/۴٪) در گروه ناموفق قرار داشتند، ۲۳ نفر از وضعیت اقتصادی - اجتماعی متوسط برخوردار بودند که ۱۱ نفر (۴۷/۸٪) از آنها در گروه موفق و ۱۲ نفر (۵۲/۲٪) در گروه ناموفق قرار داشتند و ۱۹ نفر دارای سطح اقتصادی - اجتماعی بالا

جدول ۱: توزیع وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان بر حسب عزت نفس

نتیجه آزمون	کل	پیشرفت تحصیلی		عزت نفس
		ناموفق	موفق	
$X^2 = 26/89$ ($p < 0/05$)	۲۵	(۱۰۰)۲۵	(۰)۰	پایین
	۱۷	(۳۵/۳)۶	(۶۴/۷)۱۱	متوسط
	۲۲	(۴/۵)۱	(۹۵/۵)۲۱	بالا
	۶۴	۳۲	۳۲	کل

اکثر دانشجویان موفق از پایین ترین درجه افسردگی برخوردار بودند (جدول ۲).

نتایج مربوط به ارتباط بین وضعیت پیشرفت تحصیلی و افسردگی دانشجویان نشان داد که بین این دو متغیر از نظر آماری ارتباط معنی داری وجود دارد به طوری که

جدول ۲: توزیع وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان بر حسب افسردگی

نتیجه آزمون	کل	پیشرفت تحصیلی		افسردگی
		ناموفق	موفق	
$X^2 = 5/753$ ($p < 0/05$)	۲۸	(۰)۰	(۱۰۰)۲۸	کم
	۱۴	(۷۸/۶)۱۱	(۲۱/۴)۳	متوسط
	۲۲	(۹۵۵/۵)۲۱	(۴/۵)۱	زیاد
	۶۴	۳۲	۳۲	کل

دانشجویان موفق تری نسبت به دانشجویان با بهره هوشی نرمال هستند که آزمون کای دو ارتباط معنی داری را بین این دو متغیر نشان داد ($p < 0/05$) (جدول ۳).

و بالاخره نتایج مربوط به ارتباط بین وضعیت پیشرفت تحصیلی و بهره هوشی دانشجویان بیانگر این بود که بیشتر دانشجویان با بهره هوشی بالاتر از حد نرمال،

جدول ۳: توزیع وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان بر حسب بهره هوشی

بهره هوشی	پیشرفت تحصیلی		کل	نتیجه آزمون
	موفق	ناموفق		
نرمال	۳ (/۱۵/۸)	۱۶ (/۸۴/۲)	۱۹	$X^2=17/501$
بالتر از نرمال	۱۸ (/۵۴/۴)	۱۵ (/۴۵/۵)	۳۳	($p < 0/05$)
باهوش	۱۱ (/۹۱/۷)	۱ (/۸/۳)	۱۲	
کل	۳۲	۳۲	۶۴	

بحث

در مورد دلایل و عوامل افت تحصیلی، دیدگاه ها و نظرات مختلفی توسط صاحب نظران و اندیشمندان ارائه شده است. در این تحقیق بین جنسیت دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معناداری مشاهده نشد. این نتیجه با نتایج مطالعات ارگل^۱ (۲۰۰۴)، رئوفی (۲۰۰۸)، علیخانی (۲۰۰۶) و غیبی (۲۰۱۰) همخوانی دارد (۸، ۹، ۱۰، ۱۱)، ولی در بررسی های دیگر نظیر مطالعات تل^۲ (۲۰۰۰)، فرهادی (۲۰۰۳)، تمنایی (۲۰۰۷)، رودباری (۲۰۱۰)، صفدری (۲۰۰۷) و چنگیزی آشتیانی (۲۰۱۰) (۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷) جنسیت یک متغیر مهمی در میزان عملکرد تحصیلی می باشد. در مطالعه ما بین وضعیت تأهل دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معنی داری وجود نداشت که این نتیجه با نتایج مطالعات غیبی و صفدری (۱۱، ۱۶) همخوانی دارد، یعنی مجرد یا متأهل بودن دانشجو در میزان پیشرفت یا عدم پیشرفت تحصیلی آنان تفاوت معنادار ایجاد نمی کند. اما در بررسی های دیگر مانند مطالعات رئوفی، علیخانی، تمنایی و هویت^۳ (۹، ۱۰، ۱۴، ۱۸) وضعیت تأهل بر میزان پیشرفت یا عدم پیشرفت تحصیلی دانشجویان تأثیر معنی دار می گذارد. در تحقیق حاضر بین نوع سکونت و پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار دیده شد و دانشجویانی که خارج از خوابگاه سکونت داشتند پیشرفت تحصیلی بهتری داشتند.

تحقیقات دیگر نیز به تأثیر محل اقامت دانشجویان اشاره کرده اند نتایج مطالعات علیخانی، غیبی، تمنایی، رودباری،

ده بزرگی و نظری (۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۵، ۱۹، ۲۰) با نتیجه این پژوهش همخوان می باشد. به نظر می رسد دانشجویانی که با خانواده زندگی می کنند دچار مشکلات دانشجویان خوابگاهی نیستند. دانشجویان خوابگاهی معمولاً از کمبود امکانات رفاهی مناسب و کمبود مکان مناسب برای مطالعه و همین طور دوری از خانواده و آثار روانی ناشی از آن رنج می برند. این محدودیت ها و مشکلات می تواند مانع پیشرفت تحصیلی شود. همچنین با توجه به این که ازدحام جمعیت در خوابگاه های دانشجویی بسیار زیاد است ناهماهنگی هایی بین دانشجویان به وجود می آید که بازده مطالعه را به شدت کاهش می دهد.

بین معدل دیپلم دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه مثبت و معنادار وجود داشت. این نتیجه با نتایج یافته های هزاوه ای (۲۰۰۶)، علیخانی (۲۰۰۶)، تمنایی (۲۰۰۷)، رودباری (۲۰۱۰)، صفدری (۲۰۰۷)، چنگیزی آشتیانی (۲۰۱۰)، نظری (۲۰۱۰)، آستین (۱۹۹۹) و منیری (۲۰۰۶) (۳، ۱۰، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۲)، همسو می باشد. به نظر می رسد پیشینه ضعیف تحصیلی باعث عملکرد ضعیف تحصیلی می شود. با توجه به معدل دانشجویان در قبل و بعد دیپلم، افرادی که در دوره متوسطه موفق بوده اند در دانشگاه نیز موفقیت بیشتری نشان داده و برعکس کسانی که در دوره متوسطه معدل پایین تری داشته و ناموفق بوده اند در دانشگاه هم ناموفق

1. Ergul
2. Tell
3. Huitt

زاپالا^۲، اسچمید^۳ و اسمیت^۴ (۱، ۱۳، ۱۹، ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷) همسو بوده و تایید میشود. اما تحقیقات علیخانی، غیبی، تمنایی و صفدری (۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۶) درباره تأثیر پایگاه اقتصادی اجتماعی انجام شده نتایج متفاوتی را ارائه کرده اند. در توجیه نتایج این پژوهش می توان بیان کرد که نقش والدین در پیشرفت تحصیلی افراد، امری مهم محسوب می شود. والدینی که دارای سطح علمی بالایی هستند، از فرزندان خود انتظار رسیدن به مدارج عالی تحصیلی را دارند و الگوی خوبی برای آنها محسوب می شوند. این مساله در فرزندان چنین حسی را ایجاد می کند که همچون والدین خود تلاش و کوشش بیشتری نمایند و عملکرد موفق تری را نشان دهند. همچنین از این نظر می توان نتیجه گرفت یکی از عواملی که بر پیشرفت تحصیلی تأثیر بسزایی دارد، وضعیت اقتصادی خانواده می باشد. حمایت مالی خانواده در دوران تحصیل، زمینه مناسبی را برای دانشجویان فراهم می آورد بطوری که دانشجویان را مجبور نمی کند که برای تأمین هزینه زندگی در دوران تحصیل خود به فعالیت هایی به غیر از تحصیل مشغول شوند. این مطالعه نشان داد که بین عزت نفس دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه وجود دارد یعنی دانشجویان با پیشرفت تحصیلی بالاتر در مقایسه با دانشجویان با پیشرفت تحصیلی پایین از عزت نفس قوی تری برخوردارند. بر اساس مطالعه فرهادی (۱۳) عزت نفس قوی باعث پیشرفت تحصیلی می شود. این تحقیق نشان داد که بین میزان افسردگی دانشجویان و پیشرفت آنان رابطه وجود دارد. که این نتیجه با نتایج یافته های هزاه ای، رئوفی و مطلق (۳، ۹، ۲۸) همخوان می باشد. بالا بودن میانگین افسردگی در بین دانشجویان پزشکی می تواند دلایل گوناگونی داشته باشد، مانند: حجم زیاد دروس پزشکی، فعالیت های فراوان ذهنی و جسمی در بخش های بالینی و بیمارستان ها، طولانی بودن دوران تحصیل پزشکی و کافی نبودن امکانات رفاهی به ویژه کمک هزینه تحصیلی دانشجویان پزشکی انتظارات بیش از حد از دانشجویان پزشکی این موضوع می تواند سبب دلسردی برخی دانشجویان پزشکی به ویژه

ظاهر شده اند. همچنین با توجه به نتیجه این پژوهش و نتایج مشابه مطالعات مختلف در این زمینه شاید بتوان گفت این ارتباط مثبت بین معدل و پیشرفت تحصیلی در دانشگاه بتواند گزینش دانشجویان جهت ورود به دانشگاه براساس معدل دوره متوسطه را تقویت نماید. به این دلیل داشتن بنیه علمی مناسب برای تحصیل در هر رشته جزو ملزومات تحصیل در آن رشته است تا جایی که باید هر فردی حداقل دانش و توان علمی را برای ورود به دانشگاه و تحصیل در آن رشته داشته باشد. البته برخی مطالعات مانند پژوهش غیبی و صفدری (۱۱، ۱۶) نشان می دهد که بسیاری از کسانی که در دانشگاه قبول می شوند در دوره متوسطه موفقیت چشمگیری نداشته اند. بین وضعیت اشتغال دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معنادار وجود داشت. نتایج این یافته با نتایج برخی تحقیقات ارگل، علیخانی و ده بزرگی (۸، ۱۹، ۱۰) همسو است. اغلب دانشجویانی که شاغل هستند کسانی هستند که دارای وضعیت اقتصادی پایین تری هستند و برای امرار معاش خود مجبور به کار کردن در محیط خارج دانشگاه نیز می شوند. در حال حاضر اغلب دانشجویان به دلیل اشتغال و فرصت اندک مطالعه، تنها کسب نمره قبولی برای آنان کفایت می کند و کمتر تحقیق و پژوهشی توسط دانشجویان صورت می گیرد. بین بومی یا غیر بومی بودن دانشجویان و پیشرفت آنان رابطه وجود داشت. نتایج این یافته با نتایج تحقیقات تمنایی، رودباری، آشتیانی، منیری و حبیب زاده (۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۲، ۲۳) همخوان می باشد. به نظر می رسد که بحران های روحی و عاطفی جوانان، دوری از خانواده، تجرد، مشکلات زندگی دانشجویی و ... از جمله عواملی است که مزید بر مشکلات دانشجویی و باعث افت تحصیلی می شود. با توجه به این که جوانان در این سن نیاز به راهنمایی و نظارت خانواده دارند اما برای تحصیل دور از خانواده می مانند و کنترلی از طریق خانواده صورت نمی گیرد، تحصیل در دانشگاه نیاز به تمرکز زیاد و فضای ذهنی آرام دارد که غیر بومی بودن و ازدحام جمعیت در خوابگاه از تمرکز ذهنی دانشجویان می کاهد. مطابق یافته این تحقیق بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان با پایگاه اقتصادی اجتماعی آن ها رابطه معنی دار وجود دارد. نتیجه این تحقیق با یافته های مطالعات عبدی، فرهادی، ده بزرگی، نظری، پیترسون^۱

2. Zappala
3. Schmid
4. Smith

1. Peterson

دانشجویی کشور به لحاظ تنوع و پراکندگی فرهنگی، اجتماعی و قومیتی باشند. همچنین در تفسیر نتایج باید به تفاوت نظام آموزش عالی کشور از نظر مسایل فرهنگی و اجتماعی با سایر کشورها توجه کرد.

نتیجه گیری

با توجه به این که ویژگی‌های دانشجویان در پیشگیری از افت تحصیلی آن‌ها تأثیر دارد باید شرایطی در دانشگاه ایجاد کرد تا دانشجویان را از نظر شرایط فردی و محیطی مؤثر بر افت تحصیلی شناسایی نموده و اقدامات پیشگیری کننده آموزشی برای جلوگیری از افت تحصیلی آنها به عمل آورد.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل پایان نامه دکترای حرفه ای دانشگاه علوم پزشکی اردبیل بوده و نویسندگان مقاله بدین وسیله از کلیه دانشجویانی که در این تحقیق همکاری نمودند تشکر می نمایند.

دانشجویان سخت کوش، هوشمند و مستعد شود. در این تحقیق دانشجویان با پیشرفت تحصیلی بالاتر (موفق) از بهره هوشی بیشتری نسبت به دانشجویان با پیشرفت تحصیلی پایین (ناموفق) برخوردار بودند. نتیجه این پژوهش با نتایج مطالعات هزاوه ای و تمنایی (۳، ۱۴) مطابقت دارد. بنابراین بهره هوشی، پیش بینی کننده موفقیت تحصیلی فرد می باشد. بر اساس یافته های پژوهش، انجام مطالعات مشابه در سایر دانشگاه ها و بررسی سایر عوامل عدم موفقیت تحصیلی، انجام پژوهش های طولی با حجم نمونه بزرگ و لحاظ کردن متغیرهای دخیل و کنترل متغیرهای مزاحم و مطالعات مشابه جهت تعیین پیشرفت یا افت تحصیلی بر اساس معیارهایی نظیر معدل دوره علوم پایه و نمره آزمون جامع علوم پایه پیشنهاد می گردند. از محدودیت های تحقیق می توان به موارد زیر اشاره کرد: نقص ابزار در سنجش، بطوری که اطلاعات مربوط به وضعیت اقتصادی خانواده بر اساس نظرات شخصی دانشجویان کسب شده بود و اینکه نمونه های این مطالعه نمی توانند نماینده تمامی جامعه

References

1. Abdi B, Zamani GHH. Factors affecting agricultural student academic achievement: a case of College of Agriculture, Shiraz University. *Iran Agricultural Extension and Education Journal*. 2010; 5(2): 31-43. [Persian]
2. Seif AA. *Educational psychology*. 5th ed. Tehran: Agah Publications, 2001.
3. Hazavehei MM, Fathei Y, Shamshirei M. Study on the causes of students' academic probation in Hamadan University of Medical Sciences, 2001-2002. *Strides in Development of Medical Education*. 2006; 3(1): 33-42. [Persian]
4. Meilnam PW, Patties JS, Karis Zielman D. Suicide attempts and threats on one college campus: policy and practice. *Journal of American College Health*. 1994; 42(4): 54-147.
5. Tahery MR. Standardization of Raven's progressive matrices test in junior students and high school students in Shiraz. MSc Thesis. Shiraz University, 1995. [Persian]
6. Zare N, Daneshpajoo F, Amini M, Razeghi M, Fallahzadeh M. The relationship between self-esteem, general health and academic achievement in students of Shiraz University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*. 2007; 7(1): 59-66. [Persian]
7. Azkhosh M. *Application of psychological tests and clinical diagnostic*. 3rd ed. Tehran, 2008. [Persian]
8. Ergul H. Relationship between student characteristics and academic achievement in distance education and application on students of Anadola University. *Turkish Online Journal of Distance Education*. 2004; 5(2): 81-90.
9. Raoufi MB, Sedagjat K, Hanaei J, KHodadadi KH, Nazari M, PouzeshSH, et al. Effective familial-individual factors on drop-out of the students of Tabriz University of Medical Sciences in academic year (2005-2006). *Medical Journal of Tabriz University of Medical Sciences*. 2008; 29(4): 113-115. [Persian]
10. Alikhani SH, MarkaziMoghaddam N, ZandBegleh M. Evaluation of influencing factors of educational decline of nursing students of Army University of Medical Sciences between 2001 and 2004. *Journal of Army University of Medical Sciences of the Iran*. 2006; 2: 819-824. [Persian]
11. Gheibi SH, Mahmudlu R, Musavivaezi J, Yekta Z, Purali R, Kofeili M. Drop rates of medical students of Urmia University. *Strides in Development of Medical Education*. 2010; 7(2): 141-146. [Persian]
12. Tell L. I'm working class and proud of It'—gendered experiences of non-traditional participants in higher education. *Journal of Gender and Education*. 2000; 12(2): 183-194.
13. Farhadi A, Kadkhodaei HR, Hassanpour AN. Effective factors on student's academic dropout in Lorestan University of Medical Sciences. *Journal of Medical Education*. 2003; 4: 86-93. [Persian]
14. Tamannae M, Niazi M, Amini M. A comparative study of factors affecting the academic failure of students conditionally and excellent. *Daneshvar Medical Journal*. 2007; 24: 39-52. [Persian]
15. Roudbari M, AslMarz B. The academic progress of students in Zahedan University of Medical Sciences and its associated factors. *Strides in Development of Medical Education*. 2010; 7(2): 147-152. [Persian]
16. SafdariF, Delaram M, Parvin N, Kheiri S, Froozandeh N, Kazemian A. The viewpoints of students and educators, in faculty of nursing and midwifery of Shahrekord University of Medical Sciences, about the effective factors in academic improvement of students, 2004. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*. 2007; 9(3): 71-77. [Persian]

17. ChangyziAshtyani S, Shamsi M, Mohamadbeygi A. Frequency of educational decline and some effective factors of student's opinion in Arak University of Medical Sciences, 2009. Arak Medical University Journal. 2010; 12(4, Supp 1): 24-33. [Persian]
18. Huitt, W. Self-concept and self-esteem. Journal of Educational Psychology. 2004; 54: 105-115.
19. Dehbozorgi GhR, Mooseli HA. A survey on dropout risk factors among medical students, Shiraz Medical University, 1999. Journal of Babol University of Medical Sciences. 2003; 5(2): 74-78. [Persian]
20. Nazari R, Sharifnia SH. Investigating the causes of nursing student dropout. Journal of Babol University of Medical Sciences. 2010 (Suppl.1); 12(1): 90-94. [Persian]
21. Astin AW. Preventing student from droppingout. Journal of College Student. 1999; 40(30): 518-529.
22. Moniri R. Ghalebtarash H, Mussavi GH. The reasons of educational failure among paramedical students in Kashan University of Medical Sciences. Iranian Journal of Medical Education. 2006; 1: 135-140. [Persian]
23. Habibzadeh SH, Alizadeh H, Purfarzi F, Gasemi F, Aminimaleki T. Educational decline and its effective factors predispos in the students. Iranian Journal of Health & Care. 2011; 13(3): 29-33. [Persian]
24. Peterson J. A follow-up study of one of achievers under achievers four years after high school graduation. Roeper Review. 2002; 22(4): 217-224.
25. Zappala, G. The influence of economic disadvantage in academic performance. Journal of Sociology. 2000; 38(2): 115-125.
26. Schmid CL. Educational achievement. Journal of Leadership in Education. 2001; 4: 237-260.
27. Smith W. Gender differences in the academic achievement. Journal of College Students. 2005; 39(3): 604-619.
28. Motlagh ME, Elhampour H, ShakurniaA. Factors affecting students' academic failure in Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences in 2005. Iranian Journal of Medical Education. 2008; 8(1): 91-99. [Persian]

The Study of Individual and Environmental Factors Affecting Achievement of Ardabil Medical Students

SadeghiMovahed F¹, Molavi P², Samadzadeh M³, Shahbazzadegan B⁴, Yousefi K⁵

1. Assistant Professor, Department of Psychiatry, Ardabil University of Medical Sciences, Ardabil, Iran
2. Associate Professor, Department of Psychiatry, Ardabil University of Medical Sciences, Ardabil, Iran.
3. Department of Psychiatry, Ardabil University of Medical Sciences, Ardabil, Iran.
4. PhD student in Health Education and Health Promotion, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
5. General Practitioner, Ardabil University of Medical Sciences, Ardabil, Iran.

* Corresponding Author: b.shahbaz@arums.ac.ir

Received: 2013/4/23

Accepted: 2013/11/11

ABSTRACT

Background: Students' academic achievement and its related factors is one of research priorities in the educational programs. Due to success in the studying, students achieve a position that can use the maximum Internal (individual) and external (environmental) power to attain their higher educational goals and gain needed conditions for successful social life. Accordingly, the goal of this study was to investigate individual and environmental factors affecting educational achievement of Ardabil medical students.

Methods: This study was a case-control research. Statistical sample were consisted of all 200 medical students of Ardabil University of Medical Sciences. Through checking educational dossiers of students, the scores of two semester in academic year of 2009-2010 obtained, and accordingly, statistical samples of successful students (score>16) and unsuccessful (score<16) were identified and 32 persons were selected for each group by simple random sampling. For data collection, demographic questionnaire, Raven Intelligence Test for Adults, Cooper smith Self Esteem Inventory and Beck Depression Inventory were used. Data analyzed using descriptive-analytical tests in Spss v.19 software.

Results: Results showed that, among 64 students, 34 people were males, of which 16 (47.1%) were in successful and 18 (52.9%) in unsuccessful groups and among 30 girls participated in the study, 16 persons (53.3%) were in successful and 14 (46.7%) were in unsuccessful groups. Results showed that there weren't a significant relationship between gender and marital status with academic achievement, but there were statistically significant relationship between residence variables, averaging diploma, employment, being native, socio-economic status, self-esteem, depression and IQ with the progress or lack of academic achievement. So, most of students with higher academic achievement were non-residential, unemployed, native and graduated with high diploma score, higher socioeconomic level, higher IQ and self-esteem and lesser depression level ($p<0.05$).

Conclusion: Residential place, diploma score, being native, socioeconomic status, self-esteem, depression and IQ level are some of factors affecting academic achievement. Conditions should be created to identify the student personal and environmental conditions that affect academic achievement to take the necessary steps to improve their academic

Keywords: Individual Factors, Environmental Factors, Achievement, Medical Students

Vol. 15, No.3, autumn 2013: 38-47